

برای گریز؛ ساختارهای اقتصادی باید به تولید بازگردند

فقر شدن صندوق‌های بازنشستگی هشدار دهنده است

بیام عابدی

با اینکه مبانی نظام تامین اجتماعی در کشورهای مختلف شبیه به یکدیگر است، اما بسته به شرایط اقتصادی و اجتماعی کشورها در اجرا تفاوت دارند. گاهی این تفاوت به اندازه‌ای است که ساختار این نظام را دچار ریزش‌های گاه و بیگاه می‌کند و سبب ضعف شدن فرایندهای توزیع عدالت می‌شود.

در ایران نظام تامین اجتماعی در سال ۱۳۰۱ به شکل غیرمتمرکز ظهور کرد اما در سال ۱۳۰۹ اولین صندوق مختص کارگران بانام «صندوق احتیاط کارگران راه‌آهن» ایجاد شد. در اساننامه این صندوق مقرر شد که دولت تسهیلاتی را برای کارگران حادثه‌دیده در پروژه ساخت راه‌آهن در نظر بگیرد و در صورت مرگ آنها، از خانواده‌هایشان حمایت کند. این اولین قانونی است که دولت را برای برپایی نظام تامین اجتماعی برای کارگران مسئول دانسته است. در سال ۱۳۴۲ سازمان تامین اجتماعی ایجاد شد. در ۵۷ سالگی که از عمر این سازمان می‌گذرد، بالا و پایین‌های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی کشور، تعیین کننده وضعیت اقتصادی آن بوده‌اند. در گفت‌وگو با «گلنر رضا علیزاده» اقتصاددان و پژوهشگر جامعه‌شناسی، تاثیر عوامل دیگر بر ساختار این سازمان و صندوق‌های هم‌عرض اما کوچکتر از آن که شکل دهنده نظام تامین اجتماعی هستند، ابراهیم بحث گذاشتیم.

■ سابقه شکل گیری صندوق‌های بیمه‌ای کارگران نشان می‌دهد که در مسیر تکامل آنها، وزن دولت‌ها سنگینی می‌کند. از لحاظ تاریخی چه ایراداتی در دولت‌ها وجود دارد که استقلال نهاد متولی اجرای نظام تامین اجتماعی را نمی‌پذیرند؟

سال ۱۳۰۹، وزارت طرق و شوارع ایجاد شد و از دستمزد کارگران یک ریال کم شد تا صندوقی برای برقراری حمایت‌های اجتماعی از کارگران حادثه‌دیده، ایجاد شود. امروز این وضعیت اقتصادی آن بوده‌اند. در گفت‌وگو با «گلنر رضا علیزاده» اقتصاددان و پژوهشگر جامعه‌شناسی، تاثیر عوامل دیگر بر ساختار این سازمان و صندوق‌های هم‌عرض اما کوچکتر از آن که شکل دهنده نظام تامین اجتماعی هستند، ابراهیم بحث گذاشتیم.

■ بحث‌های فراوانی بر سر شیوه اداره صندوق‌های بازنشستگی مطرح شده است. دلیل مقاومت در مقابل استقلال سازمان تامین اجتماعی چیست؟

سازمان تامین اجتماعی به دلیل ساده‌وحده مصوب مجلس، نهاد عمومی و غیردولتی تلقی می‌شود. با وجود، دولت‌ها حکمرانی بر این نهاد

عمومی غیردولتی را اصل می‌شمارند، دیوان سالاری را وارد سازمان می‌کنند و از قبل آن، تنگناهای حکمرانی بر اقتصاد را حل و فصل می‌کنند. حتی تصور مدیران تامین اجتماعی هم این است که به عنوان مدیران دولتی در سازمان حضور دارند. چندین بار در نشست‌های سه‌جانبه که نمایندگان تامین اجتماعی در آنها حضور داشتند، به مدیران این نهاد در رابطه با اینکه خود را نماینده دولت تلقی می‌کنند، هشدار دادم و یادآور شدم که آنها نماینده ذی‌نفعان در سازمان یعنی کارگران، کارفرمایان، بازنشستگان و مستمري‌بگیران هستند و باید سیاست‌هایی که در سطوح عالی سازمان توسط نمایندگان ذی‌نفعان اتخاذ می‌شوند را بپذیرند.

■ صاحب‌نظران حوزه اقتصاد، معتقدند که دلیل وجود کاستی در نظام رفاه و تامین اجتماعی ایران، فقدان دوراندیشی اقتصادی و آینده‌نگری اجتماعی است. بافت اقتصادی ایران چه مختصاتی دارد که نمی‌تواند متضمن رفاه اجتماعی کارگران و بازنشستگان باشد؟

دولت‌ها واردات محصور عمل می‌کنند. واردات به معنای ایجاد اشتغال برای کشورهایی است که از آنها واردات انجام می‌شود اما در مقصد، بیکاری به بار می‌آورد. این است که چرخ بزرگترین سازمان بیمه‌ای ایران که منابع آن از محل بیمه اجباری مترتب می‌شود، خوب نمی‌چرخد. اقتصاد نامولد، چوب لای چرخ تامین اجتماعی می‌گذارد. از آن طرف اگر کسی بخواهد وارد تولید شود باید قبل از اینکه به نقطه سر به سر برسد، یعنی برای آنکه بتواند با درآمد، هزینه‌های ثابت و متغیر را پوشش دهد، ۴۶ شریک پیدای کند. بارخ‌بهره بالای بانکی هم مزیتی برای صادرات به وجود نمی‌آید. این یعنی هزینه‌های واردات ارزان تر می‌شود و از آن طرف مزیتی برای تولید ایجاد نمی‌شود. از طرفی تامین اجتماعی به‌آوردگاه معافیت‌های بیمه‌ای بدل شده است. همچنین در گزارش طرح تحقیق و تفحص از سازمان تامین اجتماعی دیدیم که چگونه منابع یک‌جادر بودجه سالانه کشور منظور و به سازمان پرداخت کند اما سال‌هاست که از انجام این کار خودداری می‌ورز دولتی به استاد سهم خود، مدیریت، برنام‌ریزی و سیاست‌های تامین اجتماعی را در

اگر ریزش اقتصادی واحدهای تولیدی ادامه پیدا کند و روابط تجاری کشور با جامعه جهانی باز تعریف نشود، صندوق‌های بازنشستگی امکان احیای خود را کاملاً از دست می‌دهند و دیگر امکان پرداخت حقوق به بازنشسته‌ها را نخواهند داشت

به تامین اجتماعی اضافه می‌شود، هیات امنای سازمان برای فروش املاک و اموال بیمه‌شدگان دستوری را صادر می‌کند.

■ چرا در اقتصاد ایران نهادهای اجتماعی و رفاهی مانند سازمان تامین اجتماعی دچار عقب‌ماندگی می‌شوند؟

سه بخش اصلی دولتی، تعاونی و خصوصی در قانون اساسی داریم و براساس ردیف و احصاء، بخش دولتی اولویت اول اقتصاد است، بخش تعاونی اولویت دوم و بخش خصوصی اولویت سوم اما بخش‌های دیگری را به بخش عمومی اضافه کردند که این مغایر با قانون اساسی است. برای نمونه می‌توان به سازمان تامین اجتماعی اشاره کرد که آن را نهاد عمومی تلقی کردند، در حالی که از قدیم آن را با عنوان «سازمان بیمه‌های اجتماعی کارگران» می‌شناختیم. این صندوق در دوره نخست‌وزیری دکتر محمد مصدق استقلال نسبی یافت چرا که شورای عالی آن مرکب از ۵ عضو دولتی و ۴ عضو کارگری و کارفرمایی بود اما در دهه ۴۰، دولت آن را به سازمان تامین اجتماعی به عنوان صندوق وابسته به وزارت بهداشت تبدیل کرد تا امکان انقضای نفوذ بیشتری را در ارکان آن داشته باشد. به هر شکل امروز سازمان تامین اجتماعی نهادی عمومی و غیردولتی است. در نتیجه نه‌دولتی است و نه خصوصی اما در اختیار دولت‌هاست.

■ کرونا چه تاثیری بر تامین اجتماعی گذاشت؟

طبیعتاً زمانی که کرونا به کشور وارد شد، بسیاری از فعالیت‌ها تعطیل شدند. اینها برای اینکه بتوانند هزینه‌هایشان را کاهش دهند، به شکل گسترده تعدیل نیرو کردند اما بیمه بیکاری امکان پوشش آنها را ندارد و بیکاران در دیوان سالاری ادارات گیر افتادند. بسیاری از اینها که چند ماه است بیکار هستند هنوز موفق به تکمیل پرونده بیمه بیکاری خود نشده‌اند بنابراین ورودی صندوق کم‌شد. همچنین زمانی که قیمت دلار در نوسان می‌افتد و بر مناربی ثباتی می‌چرخد، تولیدکنندگان غافلگیر می‌شوند. در همین فضا، خرید مواد اولیه، تجهیزات تولید، لوازم یدکی و... به یک ریسک تبدیل می‌شود چرا که خریدار فکر می‌کند که دلار ارزان می‌شود و فروشنده‌ها و واردکنندگان هم انتظار نرخ بالاتری را دارند. در نتیجه ریسک مسلط می‌شود و این عدم اطمینان به این زودی از بازار تخلیه نمی‌شود. در این شرایط کارگران زیادی بیکار می‌شوند و متقاضیان ورود به بازار کار باید بیشتر و بیشتر در انتظار بمانند. در حال حاضر، اکثر واحدهای صنعتی با کمتر از ۳۰ درصد ظرفیت اسمی کار می‌کنند.

■ نهادهایی در کشور وجود دارند که به لطف حمایت‌های قانونی توانسته‌اند که از بیمه کارکنان خود معاف شوند یا دولت باید سهم حق بیمه آنها را پرداخت کند. از طرفی برخی از این نهادها از معافیت مالیات هم استفاده می‌کنند و فهرستی از معافیت‌ها را برای خود برده‌اند. چرا چنین اتفاقی رخ می‌دهد و چه آثاری دارد؟

طبیعتاً است هر سازمان و نهادی که فعالیت اقتصادی می‌کند، باید مالیات هم پرداخت کند اما ریز چتر خیریه‌ها و نهادهای خارج از نظارت قانون، موسساتی شکل گرفته‌اند که معاف از مالیات و قوانین کار و تامین اجتماعی هستند. برخی از اینها به اسم کار فرهنگی و ترویجی یا ایجاد اشتغال برای معاندان، معلولان، زنان سرپرست خانوار و نمایش آثار آنها، از دولت معافیت پرداخت حق بیمه می‌گیرند، جدا از اینکه بودجه‌ای هم از دولت‌ها دریافت می‌کنند. برای کارگری که دفتر چه بیمه‌اش را به سبب پرداخت نشدن سهم حق بیمه کارفرما در مراکز درمانی نمی‌پذیرند یا برای بازنشسته‌ای که در فکر زیست با حداقل‌هاست اما مستمری‌اش کفاف آن را نمی‌دهد، این موارد پذیرفتنی نیست.

■ چه اصلاحاتی برای پایداری سازمان تامین اجتماعی ضروری است؟

باید در ساختارهای اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی تغییراتی ایجاد کنیم تا به این اعتبار، تامین اجتماعی و صندوق‌های بازنشستگی هم منتفع شوند. در صورتی که مجموعه اصلاحات به ثمر نشینند و ریزش

صندوق‌های فقیر قدرت توسعه‌بخشی به رفاه را ندارند و برای بازنشستگان چه در بعد افزایش متناسب حقوق با تورم و چه در تامین امکانات رفاهی و درمانی کاری انجام نمی‌دهند. فقیر شدن صندوق‌های بازنشستگی برای اقتصاد هشدار دهنده است

اقتصادی مهم‌ترین ساختار اقتصادی کشور، یعنی بنگاه‌ها و واحدهای تولیدی ادامه پیدا کند و روابط تجاری کشور با جامعه جهانی باز تعریف نشود، صندوق‌های بازنشستگی به‌زودی امکان احیای خود را به صورت کامل از دست می‌دهند و دیگر امکان پرداخت حقوق به بازنشسته‌ها وجود ندارد.

پایه پولی با ضرب‌فزاینده بی‌سابقه ۷۰۹ به سرعت در حال نزدیک شدن به دو هزار هزار میلیارد تومان است. حجم نقدینگی نسبت به سال گذشته، ۳۰ درصد رشد پیدا کرده است. به ازای هر یک در صد رشد پایه پولی به عنوان یکی از مولفه‌های تاثیر گذار در حجم نقدینگی، حدود ۶۰ درصد تورم ایجاد می‌شود. زمانی که نرخ تورم نقطه‌ای آبان ماه به ۴۶ درصد می‌رسد، باید ساختارهای اقتصادی کشور را از این مسیر بی‌بازگشت اقتصادی کشور را از این مسیر بی‌بازگشت به مسیر سیاست‌گذاری یک‌پارچه و متمرکز مبتنی بر تولید برگردانیم تا پول ملی در برابر ارزهای دیگر تقویت شود. تنها در این صورت اشتغال بازمی‌گردد و سرمایه‌گذارانی مانند صندوق‌های بازنشستگی از بذری که کاشته‌اند، محصول برداشت می‌کنند و آن را صرف رفاه‌بخش‌شدگان می‌کنند.

اگر به خام‌فروشی تیول داران بزرگ دل بندیم، بنیان اشتغال را از جا کنده‌ایم؛ امری که صندوق‌های بازنشستگی را چه در بعد سرمایه‌گذاری و چه در بعد جذب بیمه‌پرداز فقیر کرده است. صندوق‌های فقیر هم قدرت توسعه‌بخشی به رفاه را ندارند و برای بازنشستگان چه در بعد افزایش متناسب حقوق با تورم و چه در تامین امکانات رفاهی و درمانی کاری انجام نمی‌دهند. بنابراین فقیر شدن صندوق‌های بازنشستگی برای اقتصاد هشدار دهنده است. سود این شرایط هم به جیب واردکنندگان می‌رود چرا که می‌توانند بدون پرداخت حقوق گمرکی و دوزن سیستم گمرک و قوانین اجناس خود را از مبادی غیر رسمی وارد کنند. تا زمانی که فکر اساسی نکنیم و تغییرات داخلی را با انعطاف‌پذیری در روابط بین‌الملل دنبال نکنیم، امکان توسعه از درون و بیرون را نخواهیم داشت.

اخبار کارگری

حادثه معدن، جان کارگر سیرجانی را گرفت

کنترلچی نوبت عصر معدن مس تخت گنبد سیرجان شب شنبه (هشتم آذر) به دلیل بر خوردن با یک دستگاه کامیون جان خود را از دست داد. به گزارش ایرنا، رئیس اورژانس ۱۱۵ سیرجان گفت: یکی از کارگران معدن مس تخت گنبد به علت نداشتن دید کافی توسط یک دستگاه کامیون در منطقه معدن زیر گرفته شد. نبی‌الله حیدر پور با بیان اینکه این کارگر در دم جان خود را از دست داد، اظهار کرد: علت حادثه نداشتن دید راننده کامیون هنگام حرکت به عقب بوده است.

امکان مراجعه بیمه‌شدگان بدون دفترچه به پزشک

معاونت درمان سازمان تامین اجتماعی با صدور یک دستور اداری، نحوه ارائه خدمات درمانی به بیمه‌شدگان و مستمري‌بگیران تحت پوشش این سازمان در ایام تعطیلی‌های اجباری مرتبط با کرونا در استان‌های با شرایط قرمز را تشریح کرد.

به گزارش خبرگزاری مهر، در این بخشنامه که به امضای امیرعباس منوچهری رسیده، از مدیران بخش درمان تامین اجتماعی استان‌ها و پزشکان و مراکز طرف قرارداد این سازمان، خواسته شده در اجرای مصوبات ستاد کشوری مقابله با کرونا مبنی بر تعطیل شدن مراکز دولتی عمومی و خودداری از تردد غیر ضرور مردم به منظور کنترل بهتر بیماری کرونا و نظر به اینکه شعب تامین اجتماعی و کارگزاری‌های وابسته در استان‌هایی که در وضعیت قرمز قرار دارند، از تاریخ ۱۳۹۹/۰۹/۰۸ لغایت ۱۳۹۹/۰۹/۱۵ تعطیل هستند، به منظور پرهیز از بروز هر گونه خلل در فرایند خدمت‌رسانی، کلیه خدمات مورد نیاز بیمه‌شدگان و مستمري‌بگیران تامین اجتماعی از راه دور و تا حد امکان به صورت وب‌سرویس ارائه شود. در این بخشنامه تاکید شده است بیمه‌شدگان و مستمري‌بگیرانی که اوراق دفترچه درمانی آنها در ایسن ایام به اتمام رسیده یا می‌رسد، لازم نیست برای دریافت دفترچه درمانی جدید به شعب و کارگزاری‌های تامین اجتماعی مراجعه کنند و در صورت نیاز به خدمات تشخیصی و درمانی و مراجعه به پزشک، می‌توانند خدمات مورد نیاز خود را با ارائه جلد دفترچه درمانی که حاوی شماره بیمه و مشخصات بیمه‌شده است یا ارائه کارت ملی دریافت کنند.

یک کارگر زن، قربانی حادثه کار شد

هویت کارگری زنی که سه‌شنبه هفته گذشته در جریان حادثه کار در یک کارخانه کارتن‌سازی در حوالی شهر شاهرود کشته شد، مشخص شد. به گزارش ایلنا، مریم نصرتی، کارگر یک واحد تولیدکننده انواع کارتن در روستای علی‌آباد بسطام واقع در کیلومتر ۱۰ شاهرود بود که روز سه‌شنبه هفته گذشته حین تعمیر و راه‌اندازی دستگاه داکت (پرس) دچار حادثه کار شد و جان باخت. به گفته همکاران وی، خانم نصرتی کارگر باتجربه به‌بخش تولید بود که سال‌ها به عنوان مدیر تولید و سرپرست کارگاه فعالیت می‌کرد.

دستمزد مرداد ماه کارگران ابنیه فنی اراک پرداخت شد

کارگران راه‌آهن از پرداخت دستمزد مرداد ماه همکاران خود در ابنیه فنی جوشن گستر اراک خبر دادند. به گزارش ایلنا، کارگران شاغل در خطوط ریلی راه‌آهن می‌گویند: طی روزهای گذشته دستمزد مرداد ماه کارگران ابنیه فنی راه‌آهن جوشن گستر اراک، پرداخت شد. به گفته این کارگران، مطالبات مزدی دست‌کم هفت هزار نفر از کارگران شاغل در خطوط ریلی شرکت راه‌آهن که تحت مسئولیت چندین شرکت پیمانکاری به کارهای نصب، تعمیر و راه‌اندازی خطوط ریلی مشغول‌اند، چندین ماه به تاخیر افتاده و در این بین پرداخت مطالبات مزدی کارگران ابنیه فنی راه‌آهن اراک نیز دست‌کم با سه ماه تاخیر پرداخت می‌شود.

و شفافیت لازم برخوردار نیست و امکان اینکه بتوانیم متناسب با نیازهای زندگی کارگران دستمزد را تعیین کنیم وجود ندارد، بنابراین با توجه به پیشنهاد نمایندگان مجلس اکنون

سازوکار تعیین دستمزد کارگران نیاز به بازنگری جدی دارد

علاقه‌مند نبود که مجلس وارد این مباحث شود چون اعتقادش این بود که قانون وجود دارد و سازوکار تعیین دستمزد کارگران براساس آنچه که در ماده ۴۱ قانون کار پیش‌بینی شده باید بین دولت، کارگران و کارفرمایان حل و فصل شود ولی رفته‌رفته شرایط اقتصادی و اوضاع معیشتی کارگران به جایی رسید که آنها در تامین نیازهای اولیه زندگی دچار مشکل شدند و لذا مجلس با این دغدغه ورود کرد. حاج‌اسماعیلی با بیان اینکه بخشی از مشکل تعیین مزد کارگران به قانون برمی‌گردد، اظهار کرد: قانون در بحث دستمزد از صراحت

مزد متناسب با شرایط اقتصادی و معیشتی خانوارهای کارگری فراهم نشود و این راهکار نیازمند اشتراک نظر مجلس و دولت است چون دولت قانون را اجرامی کند و مجلس باید در امر تدوین قانون به دولت کمک کند لذا ماده ۴۱ قانون کار باید اصلاح شود چون با شکلی که این قانون دارد نتوانسته‌ایم معیشت و حقوق کارگران را تامین کنیم. وی ادامه داد: طی سال‌های گذشته که افزایش هزینه‌ها، مانع اساسی برای تعیین دستمزد کارگران بود بحث‌های زیادی دربار بازنگری جدی دستمزد کارگران صورت گرفت. شاید دولت

یک کارشناس روابط کار گفت: وقتی که در برداشت از ماده ۴۱ قانون کار دچار اختلاف نظر هستیم و آن را اجرائی نمی‌کنیم، بهتر است دولت و مجلس به صورت مشترک در فرایند تدوین قانون کار برای تعیین مزد کارگران بازنگری جدی داشته باشند. حمید حاج‌اسماعیلی در گفت‌وگو با ایسنا، درباره پیشنهاد مجلس مبنی بر افزایش هر شش ماه یک بار حقوق کارگران و اصلاح شیوه تعیین دستمزد ابراز عقیده کرد و گفت: ما باید سازوکار قانونی را مورد بازبینی قرار بدهیم تا از این طریق فرایند قانونی امکان تعیین